ეკრანს მიღმა: კიბერადევნება გენდერულ ჭრილში

ლიზი ბარამიძე, თათა ტყეშელაშვილი

რედაქტორი: მანანა ხაჩიძე

აბსტრაქტი

ნაშრომი ეხება თანამედროვე ეპოქაში ფართოდ გავრცელებულ კიბერდანაშაულსა და გენდერს შორის არსებულ კომპლექსურ ურთიერთობას, რომელიც გამოიხატება ერთ დიდ პრობლემაში, სახელად „კიბერადევნება" (Cyberstalking). კიბერადევნებასთან დაკავშირებული სხვადასხვა გამოცდილებისა და მისი რეალური, ყოველდღიური ზემოქმედების გამოკვლევით, მოცემული კვლევა მიზნად ისახავს ისეთი საკითხების გარშემო მსჯელობას, როგორიცაა გენდერის გავლენა პირის მსხვერპლად არჩევის პროცესზე, კიბერადევნების პრობლემის დაძლევისა და აღმოფხვრის სტრატეგიებზე და მისი სამართლებრივი გადაჭრის გზებზე ციფრულ სფეროში.

როგორც სასამართლო პრაქტიკის, ისევე სტატისტიკური მონაცემების გამოყენებით, ჩვენ გენდერულ ჭრილში გამოვავლენთ კიბერადევნების მავნე გავლენას ინდივიდების ემოციურ სტაბილურობაზე. კვლევის მთავარი ამოცანაა, ხელი შეუწყოს ციფრული ძალადობის შესახებ ცნობადობის ამაღლებასა და გენდერულად მგრძნობიარე პოლიტიკისა და ინტერვენციების შემუშავებას. საბოლოო ჯამში, ჩვენი მიზანია გამოვავლინოთ კიბერადევნების გენდერული რეალობა და მხარი დავუჭიროთ უფრო ინკლუზიურ მიდგომებს ონლაინ უსაფრთხოებისა და სამართლიანობის მიმართ.

შესავალი

საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების განვითარებამ სრულიად ახალი სივრცის - კიბერსფეროს ჩამოყალიბება გამოიწვია. თუმცა, კაცობრიობის ეს მიღწევა გარკვეულწილად უარყოფითი შედეგების მომტანიც აღმოჩნდა, რადგან დანაშაულების მასშტაბი რეალობიდან ციფრულ სივრცემდე გაიზარდა, სადაც გაცილებით უფრო მარტივია თავი აარიდო პასუხისმგებლობას. მოცემული პრობლემა პირდაპირაა დაკავშირებული გენდერთან, ვინაიდან მსხვერპლის შერჩევა დამნაშავის მიერ უმეტესწილად გენდერის მიხედვით ხდება. კიბერდანაშაულთა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია კიბერადევნებას, რომელიც, ერთი შეხედვით, შესაძლოა არ შეიცავს არსებით საფრთხეს, თუმცა, ჩვენ ნაშრომში გამოჩნდება, თუ რატომ არის ეს ქმედება საზიანო და როგორ უკავშირდება მოცემული პრობლემა მსხვერპლის გენდერულ კუთვნილებას.

განმარტება

სტალკინგი

ადამიანთა მიერ დაწყებული ტექნოლოგიური განვითარება როგორც სარგებლის, ისევე ზიანის მომტანიც კი შეიძლება გახდეს ეკრანს მიღმა მყოფთათვის. ერთ-ერთი ასეთი ციფრული პრობლემაა კიბერადევნება. თუმცა მანამ სანამ კონკრეტულ ქცევას განვიხილავთ, საჭიროა მისი ისტორიული საწყისის - სტალკინგის (იმავე ადევნების) განმარტება. ზოგადად, თუკი ჩავუღრმავდებით სტალკინგის ეტიმოლოგიურ ისტორიას, აღმოვაჩენთ, რომ ამ ინგლისურ სიტყვას რამდენიმე ვარიაცია აქვს. ჩვენთვის, ამ მომენტისთვის, მნიშვნელოვანია „stalken", რომელიც ითარგმნება, როგორც „ფრთხილად, ნაზად, ჩუმად სიარული". თარგმანიდანაც ჩანს, რომ ადევნება შეიძლება განიმარტოს როგორც ერთი პიროვნების მიერ მეორე პიროვნების თვალთვალი, რომელიც სტალკერს, ე.ი ამდევნებელს, მოთვალთვალეს, სპეციფიკური მახასიათებლებისა თუ ნიშნების მიხედვით ჰყავს შერჩეული.

ხშირ შემთხვევაში, კიბერადევნების მსხვერპლნი მოწყვლადი ჯგუფების წარმომადგენლები, მათ შორის, ქალები ხდებიან. რაც დანაშაულის გენდერულ ხასიათს უსვამს ხაზს. თუმცა, რა

თქმა უნდა, მისგან არავინ არ არის დაცული. სტალკინგის მსხვერპლი შესაძლოა ნებისმიერი ადამიანი იყოს, ხოლო ის გავლენა, რომელიც განმეორებადმა თავდასხმებმა შეიძლება მიაყენოს პირის ფსიქიკურ ჯანმრთელობას, ინტენსიური და ხანგრძლივია.

კიბერადევნება

კიბერადევნება ადევნების პრობლემური ფორმაა, რომელიც აგრეთვე შესაძლოა დავუკავშიროთ კიბერბულინგს. კიბერმდევარის „ფუნქცია" უფრო მარტივია, ვიდრე ჩვეულებრივი მდევრის. კიბერმდევარს დევნის პროცესში შეუძლია გამოაქვეყნოს პოსტები, გააგზავნოს შეტყობინებები, გამოიყენოს ჰაკერული/კრაკერული ძალები, დააყენოს კამერები (ეს შეიძლება კომპიუტერზე ონლაინ წვდომის მეშვეობითაც მოხდეს) შერჩეული სუბიექტის საწინააღმდეგოდ ისე, რომ ნიღაბი არ ჩამოიხსნას და დარჩეს ანონიმად, მიუხედავად იმისა, იგი სუბიექტისათვის უცნობი პირია თუ უახლოესი ნათესავი.

კიბერადევნებას მრავალი სახე აქვს და კიბერმდევარის მთავარი მოტივაცია დაშინებასთან ერთად, მსხვერპლთან კონტაქტის დამყარება და ურთიერთობის გაბმაა. ამ პრობლემის გამწვავებას იმანაც შეუწყო ხელი, რომ ინტერნეტ-სივრცე ცალკე სამყარო გახდა, სადაც სრულიად უცხო ადამიანები ეცნობიან ერთმანეთს და, არც თუ ისე იშვიათ შემთხვევაში, ასეთი კავშირი ურთიერთობის დამყარების ერთადერთი გზაც კი არის მათთვის.

როგორც წესი, დამნაშავეები მსხვერპლზე კონტროლის დაწესებას დამამცირებელი და შეურაცხმყოფელი ქცევებით ცდილობენ. შეიძლება, შანტაჟიც გამოიყენონ - მსხვერპლის შესახებ არალეგალურად მოპოვებული ინფორმაციის საშუალებით. ეს დღევანდელობაში მეტად დიდი და თითქმის გადაუჭრელი პრობლემაც კი არის, რაც, უმეტეს შემთხვევაში, მასზე სამართალდამცავების მხრიდან მხოლოდ და მხოლოდ პოსტ-ფაქტუმ რეაგირების შედეგია.

კიბერადევნების სამართლებრივი ჩარჩო

ევროკავშირის მიდგომა კიბერადევნებისადმი

კიბერადევნება - არის ელექტრონული საკომუნიკაციო მოწყობილობების მეშვეობით ერთი ან რამდენიმე მსხვერპლის იმ დონეზე დაშინება ან შევიწროება, რომ შესაძლებელია პირისთვის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება. ევროპული მიდგომით, კიბერადევნება მეტწილად გენდერზე დაფუძნებული დანაშაულია, რომელსაც მნიშვნელოვანი ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია მსხვერპლის ფსიქოლოგიურ და ფიზიკურ ჯანმრთელობაზე.

2012 წელს ევროკავშირის ფუნდამენტური უფლებების სააგენტომ (FRA) ქალთა მიმართ კიბერადევნებასთან დაკავშირებით ძალადობის ჭრილში განხილული სტატისტიკური მონაცემები გამოაქვეყნა. გამოკითხვაზე დაყრდნობით, ევროკავშირში მცხოვრებ ქალთა 5%-ს 15 წლის ასაკიდან ჰქონდა შეხება კიბერსტალკინგის ერთ ან რამდენიმე ფორმასთან, ხოლო 2%-ს ეს გამოცდილება მონაცემთა შეკრებამდე 12 თვით ადრე ჰქონდა. აღსანიშნავია, რომ კიბერადევნების შემთხვევები პროცენტულად დაბალ ასაკობრივ კატეგორიებში უფრო მეტია.

„ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ" ევროპის საბჭოს კონვენცია გამოყოფს ადევნებას, როგორც ცალკეულ დანაშაულს, კერძოდ მისი 34-ე მუხლის მიხედვით:

> *„მხარეები იღებენ ყველა საჭირო საკანონმდებლო ან სხვა ზომას იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სისხლის სამართლის დანაშაულად ჩაითვალოს მეორე*

პირის მიმართ მრავალჯერადი მუქარის შემცველი ქცევით გამოხატული წინასწარგანზრახული ქცევა, რომელიც მასში საფრთხის შიშს იწვევს".

ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ 2022 წლიდან ევროკავშირს აქვს ახალი რეგულაცია, რომელიც უკანონო კონტენტის, მათ შორის, კიბერადევნების იდენტიფიცირებისა და აღმოფხვრის პასუხისმგებლობებს ონლაინ პლატფორმებს (მაგალითად, Meta-ს) აკისრებს. ციფრული სერვისების აქტი (DSA) მიზნად ისახავს ევროკავშირში ჰარმონიზებული, ანუ ერთმანეთთან თანმხვედრი კანონმდებლობის შექმნას, რათა უზრუნველყოფილი იყოს „უსაფრთხო, პროგნოზირებადი და სანდო ონლაინ გარემო". ეს აქტი მნიშვნელოვანი ნაბიჯია კიბერადევნების შემდგომი რეგულირებისათვის, რადგან საშუალებას იძლევა არსებითად შეზღუდოს კიბერსტალკერის მიერ ისეთი ცალკეული ქმედებების განხორციელება, რომლებიც აწუხებს ან ავიწროებს მსხვერპლებსა და დანაშაულთან დაკავშირებულ სხვა სამიზნეებს (მსხვერპლის მეგობრებს, ოჯახის წევრებს, სამუშაო გარემოცვას...).

კიბერადევნება საქართველოში

საქართველოს კანონმდებლობა კიბერ ადევნებას, როგორც ცალკე მდგომ სისხლისსამართლებრივ დანაშაულს - არ ცნობს. თუმცა, ვინაიდან 2017 წელს საქართველომ „ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ" ევროპის საბჭოს კონვენციის (სტამბოლის კონვენციის) რატიფიცირება მოახდინა, მისი 34-ე მუხლი მოცემულ დანაშაულსაც მოიცავს. „სტალკინგი" საქართველოს კანონმდებლობით მოაზრება ტერმინით „ადევნება", ხოლო ადევნება შესაძლოა განხორციელდეს კიბერადევნების ფორმით.

აღსანიშნავია, რომ სტამბოლის კონვენციის 34-ე მუხლი ადევნებას აკვალიფიცირებს, როგორც გენდერული ნიშნით მოტივირებულ დანაშაულს და მას ქალთა მიმართ ძალადობის ფორმად აცხადებს. ასეთი მიდგომა გამოწვეულია სტატისტიკური მონაცემებით, ვინაიდან, ადევნების მსხვერპლები, ხშირ შემთხვევაში ქალები არიან.
ამის მიუხედავად, ქართული კანონმდებლობა ამ კუთხით გენდერულად ნეიტრალურია და საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 151-ე მუხლის დაცვის სუბიექტი შესაძლოა იყოს ნებისმიერი პირი, როგორც ქალი ისე კაცი.

ადევნების მსხვერპლისთვის დამახასიათებელმა უარყოფითმა შედეგებმა, მათ შორის, ემოციურმა სტრესმა და ცხოვრების წესის შეცვლის საჭიროებამ შესაძლოა თავი კიბერსტალკინგის შემთხვევებშიც იჩინოს. ამასთან, ფიზიკურ სამყაროსთან შედარებით, ციფრული საშუალებებით არასასურველი კონტაქტისა და თვალთვალის უწყვეტად მიმდინარეობის გაცილებით უფრო დიდი შანსია, რაც უფრო ამწვავებს და ახანგრძლივებს ქმედებას. ამიტომ საქართველოში კიბერსტალკინგისა და სხვა ციფრული დანაშაულების გამოყოფილად კრიმინალიზება დადებითი შედეგის მომტანი იქნება ადამიანის უფლებების დაცვის ხარისხის ამაღლებისათვის.

დასკვნა

რომ შევაჯამოთ, მოცემული ნაშრომში ჩვენ კიბერადევნების რეგულირების საკითხი სხვადასხვა სამართლებრივ სივრცეში განვიხილეთ და შევჯერდით, რომ კიბერადევნების შესახებ ცნობიერების ამაღლებისათვის აუცილებელია საკითხი ძირფესვიანად შეისწავლონ სხვადასხვა სფეროს ექსპერტებმა, მათ შორის, ფსიქოლოგებმა, სოციოლოგებმა, სამართლის სპეციალისტებმა და მათი დასკვნებისა და მიგნებების საფუძველზე შემუშავდეს შესაფერისი პროგრამები.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. online etymology dictionary https://www.etymonline.com/word/stalk?fbclid=IwAR3TL9CDCI4bLGnHg-R757N1AMsaOOt2nE3hPF439_sUgLsHPpe0BppH_rs
2. Tjaden, P., Thoennes, N., & Allison, C. J. (2002). Comparing stalking victimization from legal and victim perspectives. In K. E. Davis, I. H. Frieze, & R. D. Maiuro (Eds.), Stalking: Perspectives on victims and perpetrators (pp. 9–30). Springer Publishing Company.
3. Pittaro, M. L. (2007). Cyber stalking: An Analysis of Online Harassment and Intimidation. International Journal of Cyber Criminology, 1(2), 180–197.
4. FRA DIGNITY Violence against women: an EU-wide survey Main results, 87
5. „ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ" კონვენციის 34-ე მუხლი.
6. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act) OJ L 277, 27.10.2022, p. 1–102.) Article 1(1) DSA
7. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 151^1 მუხლი.